

Sygn. akt X C 5761/17

O., 17 stycznia 2019 roku

UZASADNIENIE WYROKU Z DNIA 17 GRUDNIA 2018 ROKU

I. STANOWISKA STRON

1. Powód T. G., prowadzący działalność gospodarczą pod firmą (...) z siedzibą w S., wniósł pozew o zapłatę przeciwko pozwanym (...) Przedsiębiorstwu Budowlanemu Spółki Akcyjnej w restrukturyzacji z siedzibą w O. oraz Skarbowi Państwa – Sądowi Okręgowemu w (...). Powód domagał się solidarnej zapłaty od pozwanych kwoty 42636 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia 6 maja 2017 roku do dnia zapłaty, a nadto o zasądzenia solidarnie od pozwanych na rzecz powoda zwrotu kosztów procesu według norm prawem przepisanych.

2. W uzasadnieniu powód wskazał, że w dniu 28 sierpnia 2014 roku zawarł z pozwanym (...) Przedsiębiorstwem Budowlanym umowę nr (...), mocą której zobowiązał się do wykonania robót drogowych na realizowanej przez pozwanego jako generalnego wykonawcy inwestycji pod nazwą „Budowa budynku Sądu Rejonowego w (...). Wartość wszystkich wykonanych przez powoda prac wyniosła kwotę 852722,10 zł. Jednocześnie zgodnie z postanowieniami umowy pozwany (...) S.A. potrącił powodowi z należności zafakturowanych 10% ich wartości brutto tj. kwotę 85272 zł i strony przewidziały, że zwrot 50% tak utworzonej kaucji nastąpi na pisemny wniosek powoda w terminie 30 dni od dnia podpisania końcowego protokołu odbioru robót przez inwestora Sąd Okręgowy w (...). Pozostałe 50% należności podlegało zgodnie z postanowieniami umowy zwrotowi w terminie 14 dni po upływie okresu gwarancji i rękojmi pod warunkiem usunięcia wszystkich wad i usterek zgłoszonych w okresie gwarancji.

3. W dniu 5 kwietnia 2017 roku sporządzono techniczny protokół odbioru robót wykonanych przez powoda. W protokole nie stwierdzono obecności jakichkolwiek usterek. W związku z powyższym, w tym samym dniu powód wystąpił do pozwanego (...) S.A. na piśmie o zwrot depozytu. Pomimo doręczenia pisma pozwanemu w dniu 10 kwietnia 2017 roku pozwany nie udzielił odpowiedzi na wniosek, jak również nie zwrócił zatrzymanej części kaucji. Z uwagi na powyższe powód w dniu 7 lipca 2017 roku wystąpił do Sądu Okręgowego w (...) z wnioskiem o wyjaśnienie problemu braku zapłaty.

4. W odpowiedzi na pozew z dnia 6 października 2017 roku pozwany (...) Przedsiębiorstwo Budowlane S.A. w O. wskazał, że kwota dochodzona pozwem jest należna powodowi co do zasady, jednak wobec wszczęcia i prowadzenia wobec pozwanego przyspieszonego postępowania restrukturyzacyjnego jej zwrot może nastąpić wyłącznie na zasadach określonych w art. 252 ustawy prawo restrukturyzacyjne. Nadto pozwany wniósł o zasądzenie na jego rzecz od powoda zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm prawem przepisanych.

5. W odpowiedzi na pozew z dnia 23 października 2017 roku pozwany Skarb Państwa – Sąd Okręgowy w (...) podniósł zarzut niewłaściwości miejscowej Sądu Rejonowego w (...), wnosząc o przekazanie sprawy do rozpoznania Sądowi Rejonowemu w (...). Odnosząc się do meritum sprawy wniósł o oddalenie powództwa, domagając się zasądzenia na jego rzecz od powoda kosztów procesu według norm prawem przepisanych.

6. W uzasadnieniu pozwany Skarb Państwa – Sąd Okręgowy w (...) wskazał, że zgodnie z postanowieniami zawartej umowy zawierający umowę z podwykonawcą oraz inwestor i wykonawca ponoszą solidarną odpowiedzialność za zapłatę wynagrodzenia za roboty budowlane wykonane przez podwykonawcę. W ocenie pozwanego kwota dochodzona pozwem w niniejszej sprawie nie stanowi wynagrodzenia, a kaucję gwarancyjną. W konsekwencji nie ponosi on solidarnej odpowiedzialności z generalnym wykonawcą za zwrot dochodzonej pozwem kwoty. Jednocześnie pozwany wskazał, że kaucja ustalona przez pozwanego (...) S.A. miała charakter kauzalny i realny, a zatem wypełniła wszelkie ustawowe przesłanki do uznania jej za kaucję gwarancyjną.

7. Postanowieniem z dnia 27 października 2017 r. Sąd Rejonowy w (...) przekazał rozpoznanie sprawy Sądowi Rejonowemu w (...).

8. Ustosunkowując się do odpowiedzi na pozew powód w piśmie procesowym z 9 lutego 2018 roku podniósł, że dla ustalenia charakteru prawnego dochodzonego pozvem roszczenia konieczne jest odwołanie się do zgodnego zamiaru stron i celu umowy, a takim w niniejszej sprawie było potrącenie części wynagrodzenia powoda. Niewypłacona powodowi część należności w jednej połowie pełniła bowiem funkcję zabezpieczenia terminowego i jakościowego wykonania robót, a druga część zapewniała realizację uprawnień (...) S.A. wynikających z gwarancji i rękojmi. Zatem zamiarem stron było zatrzymanie części należnego powodowi jako podwykonawcy wynagrodzenia i zmiana terminu jego wymagalności w celu zabezpieczenia możliwości potrącenia z tą zatrzymaną częścią wynagrodzenia potencjalnych roszczeń wykonawcy wobec podwykonawcy mogących powstać w przyszłości z powodu wad zgłoszonych przy odbiorze końcowym lub w okresie odpowiedzialności tytułem gwarancji i rękojmi.

9. Powód podniósł również, że za uznaniem kwoty dochodzonej pozvem za wynagrodzenie przemawia fakt, że nie doszło do wpłaty należności przez powoda, a zatem czynność potrącenia nie miała w istocie charakteru realnego, jak następuje to przy klasycznej kaucji.

10. Jednocześnie w piśmie tym powód zmodyfikował powództwo wnosząc o zasądzenie solidarnie na jego rzecz od pozwanego (...) Przedsiębiorstwa Budowlanego Spółki Akcyjnej w Restrukturyzacji i Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w (...) kwoty 42636 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od pozwanego (...) Przedsiębiorstwa Budowlanego S.A. w restrukturyzacji od dnia 6 maja 2017 r. do dnia zapłaty, a od pozwanego Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w (...) od dnia 18 lipca 2017 r. do dnia zapłaty.

11. Pismem procesowym z dnia 11 czerwca 2018 r. swój udział w charakterze interwenienta ubocznego zgłosił nadzorca sądowy M. G.. Poinformował on również o tym, że kwota dochodzona pozvem została uznana w spisie wierzytelności i w tym zakresie wyraził zgodę na uznanie roszczenia o zapłatę i zasądzenie kosztów procesu.

12. Postanowieniem z dnia 17 grudnia 2018 r. Sąd zawiesił postępowanie wobec pozwanego (...) Przedsiębiorstwa Budowlanego S.A. w O. w upadłości, albowiem postanowieniem z dnia 28 września 2018 roku Sąd Rejonowy w (...) ogłosił upadłość tego podmiotu.

II. USTALENIA FAKTYCZNE

Sąd Rejonowy ustalił, co następuje:

1. W dniu 17 lipca 2013 r. pozwany Skarb Państwa – Sąd Okręgowy w (...) zawarł z pozwanym (...) Przedsiębiorstwem Budowlanym S.A z siedzibą w O. umowę o roboty budowlane na budowę budynku Sądu Rejonowego w (...) przy ul. (...).

(dowód: umowa o roboty budowlane - k. 55-76)

2. W dniu 28 sierpnia 2014 r. pozwany (...) Przedsiębiorstwo Budowlane S.A. z siedzibą w O. zawarł z powodem T. G. prowadzącym działalność gospodarczą pod firmą (...) z siedzibą w S. umowę o podwykonawstwo na wykonanie robót drogowych w ramach realizowanej przez niego inwestycji „Budowa budynku Sądu Rejonowego w (...) przy ul. (...)”. Przedmiotem umowy było wykonanie drogi bez elementów prefabrykowanych oraz chodnika na patio, a nadto wykonanie wjazdu na budowę, zgodnie z dokumentacją projektową.

3. Wynagrodzenie za wykonanie przedmiotowych robót zostało określone na łączną kwotę 630000 zł, do której należało doliczyć należny wykonawcy podatek VAT. Strony ustaliły, że rozliczenia będą następowały na podstawie faktur częściowych oraz faktury końcowej wystawionej po wykonaniu 100% robót, wystawionej na podstawie protokołu końcowego odbioru robót podpisanego przez obie strony bez uwag.

4. Zabezpieczeniem terminowego i jakościowo prawidłowego wykonania robót oraz usunięcia wad i usterek pozwany był uprawniony do zatrzymania wykonawcy z bieżących faktur 10 % ich wartości brutto. Zwrot tak utworzonej kaucji miał nastąpić na pisemny wniosek wykonawcy. Połowa przedmiotowej należności miała zostać zwrócona w terminie 30 dni od dnia podpisania końcowego protokołu odbioru robót przez inwestora po zakończeniu całości inwestycji, zaś

druga połowa w terminie 14 dni po upływie okresu gwarancji i rękojmi pod warunkiem usunięcia wszystkich wad i usterek zgłoszonych podczas tego okresu.

5. Aneks z 20 czerwca 2016 roku wynagrodzenie zostało powiększone o kwotę 61200 zł, w związku ze zwiększeniem zakresu prac wykonywanych przez powoda.

(dowód: umowa nr (...) z dnia 28 sierpnia 2014 r. - k. 12-15; aneks do umowy z dnia 11 marca 2016 r. - k.17; aneks do umowy z dnia 20 czerwca 2016 r. - k. 18; karta gwarancyjna - k. 19)

6. Zgodnym zamiarem stron w zakresie ustanowienia tego zabezpieczenia było określenie go jako część wynagrodzenia, którego termin płatności został odroczony w czasie.

(dowód: zeznania świadka Z. C. – k. 141v-142; przesłuchanie powoda T. G. – k. 278v-279v; umowa nr (...) z dnia 28 sierpnia 2014 r. - k. 12-15)

7. W dniu 5 września 2016 r. Sąd Okręgowy w (...) wyraził zgodę na zawarcie umowy nr (...) z powodem z zastrzeżeniem ograniczenia zakresu jego odpowiedzialności wobec podwykonawcy do wysokości kwoty określonej w umowie z dnia 17 lipca 2013 r. ze spółką (...) S.A. na wykonanie robót określonych projektem.

(dowód: pismo z dnia 22 sierpnia 2016 r. - k. 53, pismo z dnia 5 września 2016 r. - k. 54; zeznania przedstawiciela pozwanego SP-SO w Siedlcach J. S. – k. 279)

8. W dniu 19 grudnia 2016 r. strony podpisały końcowy protokół robót, który nie zawierał żadnych uwag co do jakości i terminowości ich wykonania.

(dowód: protokół końcowy z dnia 19 grudnia 2016 r. - k. 20)

9. W dniu 4 kwietnia 2017 r. doszło do technicznego odbioru robót przeprowadzonych przez powoda. W protokole technicznym określono, że jakość przeprowadzonych robót jest dobra i zgoda z dokumentacją, a nadto, że brak jest usterek wymagających poprawy.

(dowód: techniczny protokół odbioru robót - k. 21)

10. Następnego dnia powód skierował do pozwanego (...) S.A. w O. pisemny wniosek o zwrot 50 % kwot zatrzymanych, tj. należności w kwocie 42636 zł.

(dowód: wniosek o zwrot depozytu - k. 22-23)

11. Pozwany (...) Przedsiębiorstwo Budowlane S.A z siedzibą w O. nie dokonał zwrotu przedmiotowej należności zgodnie z terminem określonym w umowie, przez co powód wezwał go do zapłaty należności w kwocie 48781,31 zł.

(dowód: wezwanie do zapłaty - k. 24-25)

12. Inwestorem przedmiotowych robót budowlanych był Sąd Okręgowy w (...). W związku z brakiem zapłaty za wykonane roboty przez pozwanego powód skierował do Dyrektora Sądu Okręgowego w (...) pismo z prośbą o wyjaśnienia. W odpowiedzi na powyższe pismo powód uzyskał informację, że kaucję gwarancyjną zabezpieczającą należyte wykonanie prac w ramach mowy nr (...) w kwocie 42636 zł zwrócone zostaną mu na podstawie przepisów ustawy prawo restrukturyzacyjne, bowiem wobec pozwanego otwarto przyspieszone postępowanie restrukturyzacyjne.

(dowód: pismo z dnia 7 lipca 2017 r. - k. 26-27; pismo z dnia 25 sierpnia 2017 r. - k. 28)

13. W dniu 13 marca 2018 r. otwarto postępowanie układowe pozwanego (...) Przedsiębiorstwa Budowlanego S.A. z siedzibą w O..

(dowód: postanowienie z dnia 13 marca 2018 r. - k. 156-157)

14. W dniu 28 września 2018 roku Sąd Rejonowy w (...) ogłosił upadłość (...) Przedsiębiorstwa Budowlanego Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w O..

III. OCENA DOWODÓW

1. Sąd ustalił stan faktyczny sprawy na podstawie przedłożonych przez powoda i pozwanych dokumentów, a nadto na podstawie dowodu z zeznań świadka S. M. i Z. C., a nadto dowodu z przesłuchania powoda T. G. i przedstawiciela pozwanej J. S..

2. W ocenie Sądu brak było podstaw do kwestionowania autentyczności przedłożonych przez strony dokumentów. Powyższe nie było kwestionowane przez przeciwników procesowych, również Sąd nie znalazł podstaw, aby czynić to z urzędu.

3. Stan faktyczny niniejszej sprawy był w przeważającej mierze bezsporny. Pozwani nie podważali kwestii braku zwrotu zabezpieczonych przez (...) kwot, a także ich wysokości. Istota sporu dotyczyła kwestii prawnych, z uwzględnieniem jednakże tego, że dla prawidłowej subsumcji stanu faktycznego sprawy pod odpowiednie przepisy prawa konieczne było ustalenie zgodnego zamiaru stron umowy nr (...), ich rozumienia załączonych w niej zapisów. Sąd podziela obszernie prezentowany w orzecznictwie i doktrynie pogląd, iż przy ocenie, czy strony zawarły odrębną umowę kaucji gwarancyjnej, czy też zabezpieczyły prawidłowość wykonania prac poprzez czasowe zatrzymanie wynagrodzenia należy badać zgodny zamiar stron, stosownie do dyrektywy z art. 65 § 2 kc. (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2018 roku o sygn. akt I CSK 349/17; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 24 stycznia 2018 roku o sygn. akt VII Ga 73/18; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 13 maja 2015 roku o sygn. akt V ACa 827/14; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 25 czerwca 2015 roku o sygn. akt I ACa 553/15; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 9 maja 2017 roku o sygn. akt V ACa 173/17; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 24 marca 2017 roku o sygn. akt V ACa 873/16; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 26 listopada 2014 roku o sygn. akt I ACa 795/14).

4. Nie ma przy tym znaczenia, czy umowa zawarta przez podmioty profesjonalne, czy też nie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2016 roku, o sygn. akt IV CSK 78/16)

5. Celem zbadania powyższej kwestii Sąd dopuścił dowód z zeznań świadków Z. C. oraz S. M. – osób reprezentujących w przeszłości pozwanego (...) S.A. w O. oraz przesłuchania stron, w tym powoda T. G..

6. W ocenie Sądu z zeznań ww. osób wynika, że celem stron umowy nr (...) z 28 sierpnia 2014 roku nie było zawarcie odrębnej umowy kaucji gwarancyjnej, ale jedynie zatrzymanie części wynagrodzenia do czasu wystąpienia określonego zdarzenia – 50% do czasu stwierdzenia prawidłowości robót (protokół odbioru) i 50% do czasu upływu okresu gwarancji i rękojmi.

7. Pozostawiając ocenę prawną ustalonego stanu faktycznego na dalszą część uzasadnienia, należy wskazać, że w szczególności z zeznań Z. C. wynika, że (...) S.A. w O. zabezpieczenie wynikające z § 12 pkt 1 umowy traktowało jako formę wypłaty podwykonawcy obniżonego wynagrodzenia. Suma 10% z wynagrodzenia, która miała być „potrącana” na poczet kaucji gwarancyjnej nie była odkładana na osobnym koncie, kwoty te miały jedynie charakter księgowy. Świadek przypuszczał, że (...) mogło swobodnie dysponować tymi kwotami, które miały być odłożone. W jego ocenie zatrzymane 10% z bieżących faktur wchodziło w skład wynagrodzenia (zeznania świadka Z. C. – k. 141v-142). Z. C. był jedną z dwóch osób, które w imieniu (...) podpisały umowę z T. G..

8. Drugą z tych osób był świadek S. M.. Jego zeznania okazały się pomocne jedynie w niewielkim zakresie, albowiem świadek przyznał, iż nie zajmował się kwestiami księgowymi – nie wie, czy środki z 10% z faktur były zabezpieczane na jakimś koncie, a jeżeli tak, to czy były w obrocie czy stanowiły rezerwę (zeznania świadka S. M. – k. 292-292v).

9. Sąd oddalił wniosek o przesłuchanie w charakterze świadka pracownika pozwanego Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w (...) C. C.. Odpowiedzialność inwestora z art. 647⁽¹⁾ § 1 kc ma charakter ustawowy, pozaumowny. Stanowi ona szczególny typ ochrony wynagrodzenia podwykonawcy, dlatego też (na co zwracał uwagę pozwany Skarb Państwa – Sąd Okręgowy w(...)) powinna być interpretowana ściśle. Jednocześnie z pozaumownego charakteru odpowiedzialności wynika, że inwestor nie jest „trzecią stroną stosunku prawnego”, ale podmiotem pozostającym poza stosunkiem zobowiązaniowym łączącym podwykonawcę i generalnego wykonawcę. W tym stanie rzeczy nie ma znaczenia interpretacja postanowień umowy zawartej pomiędzy wykonawcą a podwykonawcą dokonywana przez inwestora. Co prawda, aby zaistniała odpowiedzialność inwestora, to nie może on złożyć sprzeciw co do zgłoszonych robót, jednakże ewentualny sprzeciw dotyczy już ukształtowanego stosunku prawnego i nie ma wpływu na zapisy umowy o podwykonawstwo i ich rozumienie. W tym stanie rzeczy zeznania C. C. nie mogły być pomocne dla ustalenia zamiaru stron umowy nr (...). Niezależnie od powyższego, jak wynika z zeznań powoda T. G. przy podpisywaniu umowy nie było przedstawicieli Sądu Rejonowego w(...)a C. C. uczestniczył dopiero w naradach koordynacyjnych, które miały miejsce w trakcie robót (zeznania powoda T. G. – k. 278v-279). Co oczywiste, w tym czasie nie mógł on mieć żadnego wpływu na treść postanowień umowy zawartej wcześniej.

10. Sąd nie znalazł podstaw by deprecjonować prawdziwość twierdzeń powoda T. G.. Odnośnie do zeznań przedstawiciela pozwanego, dyrektora Sądu Okręgowego w (...)J. S., to nie dysponował on wiedzą istotną z punktu widzenia rozstrzygnięcia niniejszego postępowania. Dowód z jego zeznań został dopuszczony z uwagi na specyfikę dowodu z przesłuchania stron, zakładającego (poza sytuacjami wyjątkowymi) odebranie zeznań od obu stron postępowania.

11. Sąd za pomocą dowodu z zeznań świadków i stron ustala określone fakty, nie zaś dokonuje oceny prawnej. Dlatego Sąd stanowiska zarówno Z. C. (jego zdaniem 10% z „potrąconych” faktur wchodziło w skład wynagrodzenia), jak i świadka S. M. oraz przedstawiciela pozwanego SP-SO w (...) J. S. (podkreślali oni, że kwoty te stanowiły kaucję gwarancyjną) wziął pod uwagę jedynie pomocniczo. Od oceny prawnej danego stanu faktycznego jest bowiem Sąd, ponadto nikt z przesłuchiowanych osób nie był prawnikiem, stąd ich rozumienie terminów stricte prawniczych ma charakter potoczny. Znamienne, że J. S. nie był w stanie wyjaśnić Sądowi, na czym polega potrącenie (k. 280-280v).

12. Z uwagi na powyższe, Sąd przede wszystkim badał zamiar stron przy zawieraniu umowy (biorąc również pod uwagę to, jak w istocie była ona później wykonywana), uznając, że zawarta w umowie terminologia nie może determinować rozumienia całokształtu zawartych w niej postanowień.

IV. ROZWAŻANIA PRAWNE

Sąd Rejonowy rozważył, co następuje:

1. Powództwo podlegało uwzględnieniu w całości.
2. W ocenie Sądu powód wykazał przysługujące mu roszczenie zarówno co do zasady jak i wysokości.
3. Spór w niniejszej sprawie sprowadzał się do interpretacji zapisów zawartej pomiędzy powodem, a generalnym wykonawcą umowy o roboty budowlane w zakresie charakteru zabezpieczenia należytego wykonania umowy określonego w § 12 przedmiotowej umowy. Bezsporne w niniejszej sprawie jest, że inwestor tj. Sąd Okręgowy w (...)wyraził zgodę na zawarcie umowy nr (...) z powodem, z zastrzeżeniem jedynie ograniczenia zakresu jego odpowiedzialności wobec podwykonawcy do wysokości kwoty określonej w umowie z dnia 17 lipca 2013 r. za wykonanie robót określonych projektem.
4. Umowę łączącą powoda i pozwanego (...) Przedsiębiorstwo Budowlane należało rozpatrywać w kontekście umowy o podwykonawstwo uregulowanej w art. 647¹ kc, która przewiduje uprawnienie do zawarcia przez wykonawcę umowy o roboty budowlane z podwykonawcą.

5. Zgodnie z art. 647¹ § 1 kc inwestor odpowiada solidarnie z wykonawcą (generalnym wykonawcą) za zapłatę wynagrodzenia należnego podwykonawcy z tytułu wykonanych przez niego robót budowlanych, których szczegółowy przedmiot został zgłoszony inwestorowi przez wykonawcę lub podwykonawcę przed przystąpieniem do wykonywania tych robót, chyba że w ciągu trzydziestu dni od dnia doręczenia inwestorowi zgłoszenia inwestor złożył podwykonawcy i wykonawcy sprzeciw wobec wykonywania tych robót przez podwykonawcę. Dyspozycją tego przepisu objęte są również umowy na podstawie których podwykonawcy wykonują poszczególne elementy danego zamówienia inwestycyjnego. Nie budzi wątpliwości, że w przedmiotowej sprawie powód jako podwykonawca wykonywał czynności związane z wykonaniem infrastruktury drogowej w tym wjazdu na budowę, zaś czynności te należy kwalifikować jako roboty budowlane.

6. Zatem żądanie zasądzenia wynagrodzenia należnego powodowi znajduje swoją podstawę prawną w przepisie art. 647 kc, zaś treść art. 647¹ § 1 kc uzasadnia prawo domagania się zapłaty należnego mu wynagrodzenia tak od generalnego wykonawcy – (...) S.A. jak i inwestora – Skarbu Państwa Sądu Okręgowego w (...).

7. Odnosząc się do meritum sprawy należy uznać, że istota sporu sprowadzała się do dokonania wykładni postanowień § 12 umowy z dnia 28 sierpnia 2014 roku w kontekście ustalenia czy zgodnym zamiarem stron i celem tego uregulowana było ukształtowanie zabezpieczenia umowy jako kaucji gwarancyjnej czy też wynagrodzenia, którego wypłata miała charakter odroczonego w czasie.

8. Jak wynika treści umowy, celem terminowego i jakościowego wykonania robót oraz usunięcia wad i usterek wykonawca był uprawniony do potrącenia z bieżących faktur 10% wartości brutto. Wykładnia językowa zapisu § 12 umowy wskazuje, iż zostały ustanowione dwa niezależne od siebie zabezpieczenia – jedno związane z roszczeniami z tytułu nienależytego wykonania umowy, które winno być zwrócone po podpisaniu końcowego protokołu odbioru robót, drugie zaś związane z zabezpieczeniem roszczeń z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków wynikających z rękojmi i gwarancji. Z tytułu każdego z tak opisanych zabezpieczeń wykonawca miał prawo zatrzymać po 50 % wartości z 10 % potrącanych należności z bieżących faktur VAT.

9. Skoro w dniu 5 kwietnia 2017 r. nastąpiło zakończenie robót budowlanych powoda, a roboty te zostały odebrane i uznane za wykonane zgodnie z dokumentacją projektową bez stwierdzenia jakichkolwiek usterek wymagających poprawy to przestał w istocie istnieć cel zabezpieczenia określony w § 12 pkt. 1 lit. a) umowy.

10. Odpowiedzialność inwestora wobec podwykonawców wynikająca z art. 647¹ k.c. ma charakter gwarancyjny. Ramy odpowiedzialności inwestora zakreśla zaś umowa wykonawcy z podwykonawcą, co oznacza, że ta odpowiedzialność ograniczona jest do całości wynagrodzenia podwykonawcy umówionego w umowie.

11. W dominującej części orzecznictwa przyjmuje się, że podwykonawca może skuteczne dochodzić od inwestora wyłącznie samej kwoty wynagrodzenia (tak m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 września 2012 r. sygn. akt IV CSK 91/12). Zatem inwestor nie ponosi odpowiedzialności za jakiekolwiek świadczenia o charakterze ubocznym m.in. odsetki za opóźnienie. Uwaga ta ma istotne znaczenie w kontekście niniejszej sprawy, bowiem w przypadku przyjęcia, że roszczenie dochodzone pozwem nie jest częścią należnego powodowi wynagrodzenia to pozwany Skarb Państwa – Sąd Okręgowy w (...)nie ponosiłby odpowiedzialności za żadaną kwotę.

12. Wskazać należy, że strony mogły zabezpieczyć należyte wykonanie umowy za pomocą różnych środków według własnego uznania, za pomocą różnych form prawnych. Orzecznictwo podkreśla w tym aspekcie, że „zasada swobody kontraktowej (art. 353¹ kc) pozwala na zastrzeżenie w umowie zabezpieczenia należytego jej wykonania bądź to w postaci zatrzymania części należnego wynagrodzenia, bądź to w postaci ustanowienia „kaucji gwarancyjnej” na poczet kosztów usunięcia ewentualnych wad, której to kaucji - w przeciwieństwie do wynagrodzenia - nie sposób zaliczyć do elementów przedmiotowo istotnych umowy o roboty budowlane” (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 2016 r. sygn. akt IV CSK 78/16)

13. Ustawodawca nie stworzył definicji legalnej „kaucji gwarancyjnej”. Szczątkowe unormowania znajdują się jedynie art. 102 ust. 1 prawa bankowego, zgodnie z którego treścią, w celu zabezpieczenia wierzytelności banku dłużnik lub osoba trzecia może przenieść określoną kwotę w złotych lub w innej walucie wymienialnej na własność banku. Bank jest zobowiązany do zwrotu tej kwoty po uzyskaniu spłaty zadłużenia wraz z należnymi odsetkami i prowizją. Istota tego zabezpieczenia sprowadza się do tego, że obowiązany przekazuje oznaczoną kwotę pieniędzy, a podmiot uprawniony może z nich korzystać i zobowiązuje się do ich zwrotu (por. wyrok SN z 19 stycznia 2011 r., sygn. akt V CSK 204/10). Zarówno z treści ww. przepisu prawa bankowego, jak i stanowiska doktryny oraz orzecznictwa można wyprowadzić trzy zasadnicze cechy, które musi zawierać umowa kaucji gwarancyjnej. Są nimi: kauzalność (prawną przyczyną przysporzenia jest zabezpieczenie wierzytelności), akcesoryjność (jest ściśle związana ze stosunkiem prawnym, który zabezpiecza oraz nosi cechy depozytu nieprawidłowego) i realność (wymaga bowiem przeniesienia własności przedmiotu kaucji).

14. To czy w danej sprawie mamy do czynienia z umową kaucji gwarancyjnej nie jest zdeterminowane przez użytą przez strony terminologię. Dla ustalenia czy w danym przypadku pomiędzy stronami doszło do zawarcia umowy kaucji następnie ujętej w umowie o wykonanie robót budowlanych, konieczne jest zbadanie treści umowy z uwzględnieniem kryteriów, które prawo przewiduje dla oceny, jaka była rzeczywista wola kontraktujących stron. Aby ustalić zawarcie umowy kaucji gwarancyjnej analiza zapisów umowy musi skutkować przyjęciem, że występują wszystkie cechy takiej umowy opisane powyżej. Brak któregoś z nich będzie prowadził do wniosku, że w istocie strony używały określenia "kaucja" w kolokwialnym znaczeniu tego zwrotu, mając na myśli pewną formę zabezpieczenia, a realne ustalenia sprowadzały się jedynie do odroczenia terminu płatności części wynagrodzenia, które miało na celu ułatwienie generalnemu wykonawcy realizację ewentualnych roszczeń (zob. m.in. wyrok Sądu Rejonowego w Olsztynie z dnia 21 listopada 2018 roku o sygn. akt V GC 1435/18).

15. Posłużenie się przez strony w umowie pojęciami „kaucja gwarancyjna”, „kaucja na zabezpieczenie”, „kaucja z tytułu dobrego wykonania umowy” itp. nie przesądza, że w okolicznościach sprawy doszło do zawarcia umowy kaucji we wspomnianym znaczeniu. Zbliżone funkcje do kaucji może bowiem realizować regulacja umowna odraczająca termin zapłaty części wynagrodzenia. W razie powstania po stronie zamawiającego wierzytelności związanej z nienależytym wykonaniem umowy, wierzytelność ta może podlegać kompensacie z wierzytelnością wykonawcy z tytułu wynagrodzenia.

16. Zgodnie z art. 65 § 2 kc, w umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu. Zatem ustalenie czy w danej sytuacji mamy do czynienia z umową kaucji gwarancyjnej nie jest zdeterminowane terminologią zawartą w umowie. Konieczne jest zatem badanie treści umowy i ustalenie rzeczywistej woli kontraktujących stron. Również orzecznictwo wskazuje, że charakter prawny zabezpieczenia nazywanego kaucją gwarancyjną zawsze musi być oceniany przez pryzmat postanowień umownych - czy strony chciały nadać zabezpieczeniu charakter kaucji gwarancyjnej, czy też jako zabezpieczenie miało służyć zatrzymaniu wynagrodzenia wykonawcy, który po pierwsze, godził się na wypłacenie tej jego części w innym terminie, a po drugie, zgadzał się, by inwestor przeznaczyć je na pokrycie wierzytelności z tytułu nienależytego wykonania robót budowlanych (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 2018 r. sygn. akt. IV CSK 40/18 i cytowane w nim orzeczenia - wyroki Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2011 r., V CSK 204/10; z dnia 5 listopada 2015 r., V CSK 124/15; z dnia 17 grudnia 2015 r., I CSK 1005/14; z dnia 7 kwietnia 2017 r., V CSK 428/16; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2006 r., V CSK 316/08; wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 10 maja 2017 r., I Aca 1025/16). Ocena, jakiego rodzaju zabezpieczenie strony uzgodniły posługując się pojęciem „kaucja”, powinna być dokonywana in casu i wymaga dokonania wykładni oświadczeń woli, uwzględniającej całokształt postanowień umownych. Zamiaru zawarcia odrębnej umowy kaucji nie można domniemywać, zważywszy, że konstrukcja taka zakładałaby zgodę podwykonawcy na umorzenie części jego wierzytelności z tytułu wynagrodzenia, która korzysta ze wzmocnionej ochrony w ramach mechanizmu odpowiedzialności solidarnej ustanowionej bezwzględnie obowiązującym przepisem art. 647¹ § 5 kc i zastąpienie jej w tej części wierzytelnością o tej samej treści, jednak ochrony

tej pozbawionej. Konsens co do takiego rozwiązania powinien zatem zostać wyrażony w sposób dostatecznie wyraźny (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2018 r. sygn. akt I CSK 349/17)

17. Kluczowa dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy była ocena, czy doszło do realnego przejścia środków z tytułu kaucji z majątku kaucjodawcy (podwykonawcy) do kaucjobiorcy (generalnego wykonawcy). Niewątpliwie bowiem postanowienia z pkt 12 umowy między powodem a pozwanym (...) S.A w O. cechowały się kauzalnością oraz akcesoryjnością.

18. Na wstępie rozważań dotyczących tej kwestii należy zaznaczyć, że w treści § 12 ust. 1 umowy strony posłużyły się sformułowaniem „potrąci” w znaczeniu potocznym, nie nawiązującym do instytucji potrącenia z art. 498 § 1 kc.

19. Istota potrącenia polega bowiem na tym, że obie strony stosunku prawnego są wobec siebie wierzycielami i dłużnikami, a obie wierzytelności są wymagalne i mogą być dochodzone przed sądem lub przed innym organem państwowym.

20. W niniejszej zaś sprawie generalny wykonawca nie ma wobec podwykonawcy żadnej wymagalnej wierzytelności podlegającej ewentualnej kompensacie z roszczeniem podwykonawcy o zapłatę wynagrodzenia. Na powyższe w sposób jednoznaczny zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 13 października 2015 roku o sygn. akt VI ACa 588/15, w analogicznym stanie faktycznym wskazując, że gdyby umowa była sformułowana w taki sposób, iż najpierw ustalono by obowiązek podwykonawcy przeniesienia na rzecz wykonawcy własności określonej kwoty pieniężnej i jej wpłacenia tytułem kaucji, a następnie strony zawarłyby postanowienie, iż w przypadku braku wpłaty podwykonawca wyraża zgodę, aby wykonawca potrącił tę kwotę w określony sposób z każdej faktury, to wówczas rzeczywiście mogłoby dojść do potrącenia wierzytelności z tytułu wynagrodzenia z wierzytelnością z tytułu kaucji (...) Aby doszło do potrącenia musiałaby istnieć wierzytelność wzajemna, a taka w dacie zawarcia umowy czy nawet zatrzymania poszczególnych kwot nie istniała.

21. W niniejszej sprawie po stronie generalnego wykonawcy nie istniało żadne roszczenie o zapłatę należności tytułem pokrycia kaucji gwarancyjnej (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 lipca 2018 roku o sygn. akt V ACa 1429/17; wyrok Sądu Rejonowego w Gdyni z dnia 20 listopada 2018 roku o sygn. akt VI GC 2167/18)

22. W konsekwencji należało przyjąć, że generalny wykonawca dokonywał zatrzymania określonej sumy pieniężnej, wypłacając 90% z bieżących faktur.

23. Należało więc rozważyć, czy w momencie zatrzymania kwoty te „tworzyły kaucję gwarancyjną” jak wskazywał pozwany SP-SO w Siedlcach, czy też pozostawały niewypłaconym – zgodnie z wolą stron umowy – wynagrodzeniem, jak wskazywał powód.

24. Realność umowy kaucji nie opiera się na tym, że musi dojść do przeniesienia substratu materialnego środków pieniężnych, tj. gotówki. Byłoby to rozwiązanie zbyt daleko idące i nie przystające do praktyki obrotu gospodarczego (jakkolwiek w prawnym rozumieniu posiadacz rachunku bankowego nie jest właścicielem środków na nim zgromadzonych, a jedynie ma wierzytelność do banku o ich wypłatę). Tym niemniej musi dojść do przeniesienia własności oznaczonych sum pieniężnych, muszą one w sposób rzeczywisty stworzyć określony „fundusz”.

25. Sąd dokonując wykładni postanowień umowy przesłuchał w sprawie byłego prezesa (...) Przedsiębiorstwa Budowlanego (...). Świadek ten wskazał, że zapis użyty w umowie pomiędzy powodem a wykonawcą zawierany był we wszystkich przygotowanych wówczas umowach, co wskazuje na ukształtowaną już praktykę nawiązywania stosunków prawnych tego rodzaju. Co więcej zeznał on że potrącane środki nie były umieszczane w jakimś specjalnie przygotowanym na ten cel funduszu bądź koncie bankowym dedykowanym tylko na ten cel, zaś pozwany mógł z tych środków swobodnie korzystać. Jednocześnie świadek w sposób jednoznaczny wskazał, że w jego ocenie, stosowne potrącenia stanowią wynagrodzenie, nie zaś kaucję, bowiem kwoty te były potrącane z każdej bieżącej faktury, nie zaś z faktury końcowej. Świadek ten w okresie zawierania przedmiotowej umowy był prezesem pozwanego, a co za tym idzie miał szeroką wiedzę w zakresie zamiaru stron w ukształtowaniu treści umowy.

26. Powyższe wskazuje na to, że powszechną praktyką stosowaną przez (...) było wypłacanie wynagrodzenia w wysokości 90%, zaś pozostała suma nie była w żaden sposób deponowana. Po prostu (...) S.A. w O. znajdowało się w lepszej sytuacji finansowej przez to, że nie było od razu obciążone zapłatą całości należnych sum, wypłata pozostałej części wynagrodzenia była odroczone w czasie.

27. Czasowe ograniczenie pasywów przez generalnego wykonawcę nie może w żaden sposób równoznaczne z „utworzeniem kaucji gwarancyjnej”. Generalny wykonawca takiej kaucji, funduszu złożonego z realnych sum pieniężnych nie tworzył.

28. Na powyższe kwestie zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 9 maja 2017 roku o sygn. akt V ACa 173/17.

29. Należy ponadto zwrócić uwagę jeszcze na inne okoliczności, które nie pozwalają na przyjęcie, że w niniejszej sprawie strony zawarły umowę kaucji gwarancyjnej.

30. Po pierwsze, przedmiot umowy kaucji, jako umowy realnej powinien być precyzyjnie oznaczony. Tymczasem w niniejszej sprawie zabezpieczenie miało być tworzone poprzez zatrzymanie kwoty 10% z każdej bieżącej faktury, w istocie więc nie wiadomo, jaka miałyby być wysokość tej kaucji. Nie wiadomo, na jaką kwotę opiewać miały faktury częściowe wystawiane sukcesywnie przez podwykonawcę (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 10 czerwca 2015 roku o sygn. akt I ACa 96/15).

31. Po drugie, strona pozwana wskazywała, że kwoty przewidziane w fakturach wystawianych przez powoda w istocie stanowiły wynagrodzenie, ale na skutek ich „potrącenia” zmieniał się ich charakter prawny i tworzyły one kaucję, zwracaną na odrębnych zasadach niż wynagrodzenie (tak też wyrok Sądu Rejonowego w Olsztynie z dnia 31 października 2018 roku o sygn. akt V GC 3115/17). Z argumentacją tą nie sposób się zgodzić. Niezależnie od przedstawionych wyżej wątpliwości związanych z tym, że w niniejszej sprawie 10% niewypłaconego w terminie wynagrodzenia nie stworzyło w istocie żadnego funduszu, należy zauważyć, że przyjęcie powyższego rozumowania prowadziłoby do obniżenia należnego podwykonawcy wynagrodzenia. W efekcie bowiem takiego rozumowania 10% kwot z bieżących faktur traciłoby być wynagrodzenia, co prowadziłoby do nieuprawnionego różnicowania kwot wypłacanych na podstawie bieżących faktur i ustalonego umownie (w niniejszej sprawie w § 2 umowy) wynagrodzenia. Na powyższy aspekt zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z dnia 16 grudnia 2015 roku o sygn. akt I ACa 813/15.

32. Wreszcie, w ocenie Sądu Rejonowego, nie jest przekonujący pogląd, aby strony zawarły umowę kaucji gwarancyjnej na skutek dokonanego odnowienia.

33. Z treści art. 506 § 1 kc wynika, że jeżeli w celu umorzenia zobowiązania dłużnik zobowiązuje się za zgodą wierzyciela spełnić inne świadczenie albo nawet to samo świadczenie, lecz z innej podstawy prawnej, zobowiązanie dotychczasowe wygasa (odnowienie). W razie wątpliwości poczytuje się, że zmiana treści dotychczasowego zobowiązania nie stanowi odnowienia (art. 506 § 2 zd. 1 kc). Bez wątpliwości celem powódki było odzyskanie niewypłaconej części wynagrodzenia w terminach określonych w umowie stron, a nie kreowanie nowego zobowiązania (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 31 lipca 2014 roku o sygn. akt V ACa 313/14). Ponadto w ocenie Sądu nienaturalne i oderwane od zasad logiki jest tworzenie koncepcji, w myśl której tego samego dnia, w tym samym dokumencie strony jednocześnie zawierają postanowienia co do ustalenia należnego wynagrodzenia, a następnie dokonują odnowienia tego zobowiązania, zgadzając się na spełnienie świadczeń z innej podstawy prawnej.

34. Sądowi orzekającemu znany jest pogląd przeciwny, wyrażony m.in. w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2017 roku o sygn. akt V CSK 428/16, w którym posłużono się właśnie instytucją odnowienia celem uzasadnienia uznania zatrzymanych sum za odrębną od wynagrodzenia kaucję gwarancyjną. Z przyczyn wskazanych we wcześniejszej części uzasadnienia Sąd nie podziela tej interpretacji.

35. W ocenie Sądu żadnego znaczenia nie ma też, że w niniejszej sprawie strony przewidziały możliwość alternatywnego zabezpieczenia – zamiast zatrzymania kwoty 10% z bieżących faktur, powód mógł przedłożyć gwarancję ubezpieczeniową lub bankową. Nie budzi wątpliwości że wszystkie wskazane wyżej sposoby stanowią formę zabezpieczenia, różna jest tylko ich forma. Jednakże to właśnie ta różnica w formie jest decydująca dla oceny, jakiemu reżimowi prawnemu dany sposób zabezpieczenia podlega. Jeżeli strony ostatecznie zdecydowały się na zabezpieczenie w formie zatrzymania części należności, to nie ma żadnego znaczenia, że hipotetycznie mogły wybrać inny sposób.

36. Abstrahując od powyższych rozważań należy również wskazać na pogląd wyrażony w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 2015 r. o sygn. akt V CSK 124/15, w którym wskazano, że nawet przy uregulowaniu zabezpieczenia jako kaucji istnieje obowiązek solidarnej jej zwrotu przez inwestora. Powyższy wyrok Sądu Najwyższego nie stanowi jednak wyłomu w jednolitej linii orzeczniczej – analiza jego uzasadnienia prowadzi do przyjęcia tezy, że jakkolwiek niewątpliwie przepis art. 647¹ § 5 kc ma charakter przepisu szczególnego i nie może być wykładany rozszerzająco (na inne poza wynagrodzeniem inne należności wynikające z rozliczeń między stronami), to czym innym jest szerokie rozumienie pojęcia wynagrodzenia. W ocenie Sądu Najwyższego w wynagrodzeniu zawiera się również ta kwota pieniężna, która byłaby zatrzymana na poczet kaucji gwarancyjnej, a która pierwotnie stanowiła wynagrodzenie sensu stricte. Sąd Najwyższy wskazał wprost, że umowa zawarta przez wykonawcę z podwykonawcą robót budowlanych nie może zawierać takich postanowień, które ograniczałyby możliwość zastosowania wynikającej z art. 647¹ § 5 k.c. solidarnej odpowiedzialności inwestora i wykonawcy za zapłatę podwykonawcy wynagrodzenia za wykonane przez niego roboty budowlane.

37. Mając na uwadze całokształt powołanych wyżej okoliczności, Sąd uznał, że roszczenie powoda o zapłatę zatrzymanej tytułem zabezpieczenia części wynagrodzenia podlega art. 647¹ § 1 kc., co skutkuje wystąpieniem odpowiedzialności inwestora.

38. Jednocześnie pobocznie Sąd wskazuje, że wobec pozwanego (...) Przedsiębiorstwa Budowlanego S.A. w ogłoszono upadłość, co powodowało konieczność zawieszenia postępowania toczącego się wobec tego podmiotu w niniejszej sprawie i wydanie wyroku częściowego.

39. W konsekwencji uznania zasadności roszczenia głównego uwzględnieniu podlegało również żądanie w zakresie odsetek. Należy zauważyć, że w zakresie odsetek powód trafnie zmodyfikował roszczenie, wskazując, że dochodzi odsetek dopiero za okres, w którym inwestorowi można przypisać opóźnienie za własne działania lub zaniechania, nie zaś opóźnienie w spełnieniu zobowiązania przez generalnego wykonawcę. Skoro z wezwania do zapłaty z dnia 7 lipca 2017 r. (k. 26) wynika, że pozwany odebrał je w dniu 7 lipca 2017 r., co poświadcza przybita na piśmie prezentata to upływ wyznaczonego 10-dniowego terminu na spełnienia świadczenia upłynęło w dniu 17 lipca 2017 r. zaś roszczenie stało się wymagalne w dniu następnym. Ten sposób liczenia odsetek w przypadku opóźnienia inwestora zaaprobowano również orzecznictwo (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 10 maja 2017 r. sygn. akt I ACa 1025/16).

40. W związku z przedstawionymi powyżej okolicznościami Sąd na podstawie art. 647 kc w zw. z art. 647¹ § 1 kc orzekł jak w pkt. I wyroku częściowego.

41. O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 kpc zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu, zasądzając od pozwanego na rzecz strony powodowej kwotę 7114,43 zł, zgodnie z przedłożonym do akt sprawy przez pełnomocnika powoda spisem kosztów.

Asesor Sądowy Sądu Rejonowego w Olsztynie

M. O.

Sygn. akt X C 5761/17

O., 17 stycznia 2019 roku

ZARZĄDZENIE

1. (...)

2. (...)

Asesor Sądowy Sądu Rejonowego w Olsztynie

M. O.